

INKLYUZIV TA'LIMDA MUSIQA DARSLARINING O'ZIGA XOSLIGI

Axmadjonova Mashrabxon Raximjon qizi

Namangan davlat pedagogika institute magistranti

Annotatsiya: *Ushbu maqola inklyuziv ta'lim muhitida musiqa darslarining o'ziga xos xususiyatlarini o'rganishga bag'ishlangan. Maqolada inklyuziv ta'lim tushunchasi, musiqa ta'limining pedagogik ahamiyati va uning o'quvchilarning ijtimoiy, emotsional va ijodiy rivojlanishidagi roli tahlil qilinadi. Shuningdek, inklyuziv musiqa darslarini tashkil etishda pedagogik va metodik yondashuvlar, individual va guruh ishlarini uyg'unlashtirish, multisensorli va interaktiv usullarni qo'llash imkoniyatlari muhokama qilinadi. Maqola o'quv jarayonida qiyinchiliklarni aniqlash va ularni samarali hal etish bo'yicha tavsiyalar beradi.*

Kalit so'zlar: *inklyuziv ta'lim, musiqa darsi, pedagogik yondashuv, metodik asoslar, differensial ta'lim, multisensorli metodlar, ijtimoiy va emotsional rivojlanish, interaktiv mashg'ulotlar.*

INCLUSIVE EDUCATION AND THE PECULIARITIES OF MUSIC LESSONS

Akhmadjonova Mashrabkhon

Master's Student, Namangan State Pedagogical Institute

Abstract: *this article is devoted to studying the peculiarities of music lessons in the context of inclusive education. The article analyzes the concept of inclusive education, the pedagogical significance of music education, and its role in the social, emotional, and creative development of students. In addition, it discusses pedagogical and methodological approaches to organizing inclusive music lessons, the integration of individual and group work, and the application of multisensory and interactive methods. The article provides recommendations for identifying challenges in the educational process and effectively addressing them.*

Keywords: *inclusive education, music lesson, pedagogical approach, methodological foundations, differentiated instruction, multisensory methods, social and emotional development, interactive activities*

Bugungi ta'lim tizimida inklyuziv yondashuvlar — ya'ni maxsus ehtiyoji bo'lgan hamda sog'lom bolalarni bir makonda birlashtirib ta'lim berish — muhim o'rin egallamoqda. Inklyuziv ta'lim nafaqat bilim berish, balki har bir bolaning individual imkoniyatlarini inobatga olib, ularga teng va adolatli ta'lim sharoitini yaratishni nazarda tutadi. Shunday

sharoitda musiqa darsi ham o'ziga xos ahamiyatga ega bo'lib, bolalarning ijtimoiy, emotsional va ijodiy rivojlanishida muhim vosita sifatida xizmat qiladi⁴⁸.

Inklyuziv ta'limning asosiy tamoyillari — tenglik, individual yondashuv, bag'rikenglik va hamkorlik — bolalarning ta'lim jarayonida teng imkoniyatlarga ega bo'lishini ta'minlaydi. Shu nuqtai nazardan, musiqa darslari inklyuziv makonda o'quvchilarning birgalikda faoliyat yuritishi, ijtimoiy integratsiyani mustahkamlashi va hamkorlik ruhini rivojlantirishi bilan ajralib turadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, inklyuziv musiqa darslari orqali maxsus ehtiyojli hamda sog'lom bolalar birgalikda faoliyat olib boradi, bu esa ularning jamoadagi moslashuvini oshiradi⁴⁹.

Musiqa darsi bolalarning estetik didini shakllantiradi, ularni san'atga yaqinlashtiradi va ijodiy salohiyatini rag'batlantiradi. Shu bilan birga, u bolalarda emotsional intellekt, tasavvur va ruhiy salomatlikni rivojlantiradi. Shu sababli, musiqa darsi inklyuziv makonda pedagogik va psixologik jihatdan ham muhim ahamiyatga ega. Masalan, bir tadqiqotda ta'kidlanishicha, "musiqa darslari nafaqat musiqiy savodxonlikni oshiradi, balki emotsional intellekt, ijtimoiy ko'nikmalar va ruhiy salomatlik rivojida muhim rol o'ynaydi"⁵⁰.

Inklyuziv musiqa darslarining samarali tashkil etilishi uchun pedagogik va metodik yondashuvlar muhim ahamiyat kasb etadi. Avvalo, differensial yondashuv va individual dasturlarni qo'llash lozim. Bu har bir o'quvchining imkoniyatlarini hisobga olgan holda darslarni moslashtirish imkonini beradi⁵¹. Shu bilan birga, interaktiv va innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llash, jumladan multimedia, raqamli vositalar va interfaol metodlardan foydalanish darslarni boyitadi va o'quvchilarning diqqatini jalb qiladi⁵².

Guruh va individual ishlarni uyg'unlashtirish ham muhimdir. Ba'zi o'quvchilar guruhda ijro qilsa, boshqalari individual mashg'ulotda bo'lishi mumkin, bu esa har bir bolaga o'z salohiyatini rivojlantirish imkonini beradi. Bundan tashqari, multisensorli yondashuv — ya'ni eshitish, ko'rish, harakat va hissiyot orqali musiqani o'zlashtirish — ayniqsa maxsus ehtiyojli bolalar uchun foydalidir. Musiqa darslarining ijtimoiy-emotsional va rivojlantiruvchi funksiyalari ham muhim hisoblanadi. U bolalarga hamkorlik, empatiya va kommunikatsiya ko'nikmalarini shakllantirishga yordam beradi. Shu bilan birga, musiqa orqali bolalar jamoadagi teng huquqli a'zo sifatida o'zlarini his qiladi va o'zaro muloqot ko'nikmalari rivojlanadi.

Amaliyotda inklyuziv maktablarda musiqa darslarini tashkil etishda bir qator tavsiyalarni amalga oshirish lozim: dars rejasini o'quvchilarning individual ehtiyojlariga moslash, multimedia va interaktiv vositalardan foydalanish, guruh va individual mashg'ulotlarni uyg'unlashtirish, ota-onalar va mutaxassislar bilan hamkorlik qilish hamda

⁴⁸ OpenIdea. «Inklyuziv ta'lim tushunchasi va pedagogik asoslari». openidea.uz

⁴⁹ Namangan State University Journal. «Inklyuziv musiqa darslarining ijtimoiy integratsiyadagi roli». journal.namspi.uz

⁵⁰ MDPI. «The Role of Music in Social and Emotional Development». mdpi.com

⁵¹ OpenScience. «Differensial yondashuv va individual dasturlar». openscience.uz

⁵² OpenScience. «Innovatsion va interaktiv metodlar». openscience.uz

ijodiy rag'batlantirish. Bu tavsiyalar orqali darslar nafaqat musiqiy, balki ijtimoiy-emotsional rivojlanishga ham xizmat qiladi.

Inklyuziv ta'limda musiqa darslari bolalarning shaxsiy, ijtimoiy, emotsional va ijodiy rivojlanishida muhim o'rin egallaydi. Ushbu darslar nafaqat musiqiy ko'nikmalarni shakllantiradi, balki bolalarning estetik didini rivojlantiradi, san'atga bo'lgan qiziqishini oshiradi va ijodiy salohiyatini rag'batlantiradi. Inklyuziv makonda maxsus ehtiyojli va sog'lom bolalarning birgalikdagi faoliyati ijtimoiy integratsiyani mustahkamlash, hamkorlik, empatiya va muloqot ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, musiqa darslari o'quvchilarga o'z hissiyotlarini ifodalash, guruhda o'z o'rnini topish va ijodiy qarorlar qabul qilish imkonini beradi, bu esa ularning shaxs sifatida rivojlanishini ta'minlaydi.

Inklyuziv musiqa darslarini samarali tashkil etish uchun pedagogik yondashuvlar muhim ahamiyatga ega. Har bir o'quvchining qobiliyati, ehtiyojlari va o'rganish uslubini hisobga olgan holda differensial va individual dasturlarni qo'llash lozim. Shu bilan birga, multisensorli yondashuvlar — eshitish, ko'rish, harakat va hissiyot orqali musiqani o'zlashtirish — ayniqsa maxsus ehtiyojli bolalar uchun samarali hisoblanadi. Interaktiv va multimodal metodlar, multimedia vositalari va ijodiy mashg'ulotlar darslarni boyitadi, o'quvchilarning diqqatini jalb qiladi va motivatsiyasini oshiradi.

Guruh va individual ishlarni uyg'unlashtirish orqali o'quvchilarning hamkorligi mustahkamlanadi, shaxsiy yutuqlari esa rag'batlantiriladi. Shu tarzda, musiqa darslari bolalarning ruhiy barqarorligini, ijtimoiy moslashuvini va ijodiy qobiliyatini rivojlantiradi. Amaliyot shuni ko'rsatadiki, inklyuziv maktablarda musiqa darslarini samarali tashkil etish uchun o'qituvchi va ota-onalar, shuningdek, mutaxassislar bilan yaqindan hamkorlik qilish muhimdir.

Shuningdek, darslarni individual ehtiyojlarga moslashtirish, ijodiy rag'batlantirish va interaktiv metodlardan foydalanish orqali o'quvchilar o'z qobiliyatlarini rivojlantiradi, jamoadagi o'z o'rnini qadrlashni o'rganadi va teng huquqli a'zo sifatida jamiyatga tayyorlanadi. Musiqa darslari orqali bolalar o'zaro hurmat, bag'rikenglik va teng huquqli hamkorlik ruhini shakllantiradi, shaxs sifatida o'sadi va jamiyatga faol moslashadi.

Bundan tashqari, inklyuziv musiqa darslari bolalarning ijtimoiy va emotsional farovonligini yaxshilashga xizmat qiladi. Musiqa orqali ular stressni kamaytiradi, o'zini ifodalash ko'nikmalarini mustahkamlaydi va ijodiy fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi. Shu bilan birga, darslarda amalga oshiriladigan guruh loyihalari, duetlar yoki kichik jamoadagi ijro mashg'ulotlari bolalarda mas'uliyat hissini, jamoada ishlash ko'nikmalarini va kommunikativ qobiliyatlarni oshiradi.

Xulosa qilib aytganda, inklyuziv ta'lim muhitida musiqa darslari bolalarning shaxsiy, ijtimoiy va ijodiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlaydigan, ularni jamoadagi teng huquqli a'zo sifatida shakllantiradigan, ijodiy va estetik salohiyatini rivojlantiradigan muhim vosita hisoblanadi. Shu sababli, inklyuziv maktablarda musiqa darslariga alohida e'tibor qaratish, ularni zamonaviy pedagogik yondashuvlar bilan boyitish va har bir o'quvchining individual

ehtiyojini hisobga olish ta'lim sifatini oshirish va ijtimoiy adolatni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Inklyuziv ta'limning musiqa ta'limidagi o'рни va ahamiyati — O'rmonjonov A. (Namangan davlat pedagogika instituti). [NamSPI Journal](#)
2. 1–7 sinf maktab musiqa darsliklarini brail yozuvida yaratish texnologiyalari — Inatullayev M.N. Chirchiq davlat pedagogika universiteti. [Open Science](#)
3. Inklyuziv ta'lim jarayonida adaptiv o'quv muhitini samarali tashkil etish — Norqulova S.G. Jizzax davlat pedagogika universiteti. [Open Idea](#)
4. Ta'lim muassasalarida inklyuziv ta'limning pedagogik–psixologik xususiyati — Muzaffarova X., Shokirova S. JDPU. [Best Publication](#)
5. Inklyuziv ta'limda o'qituvchilarning roli va tayyorgarligi — Xasanova I. Maktabgacha va maktab ta'limi jurnali, 2025 [Maktabgacha va Maktab Talimi Jurnal](#)
6. Inklyuziv ta'limda ta'lim-tarbiya masalalari — Eshmamatova S., Abdurasulova Ş. [journalss.org](#)
7. Inklyuziv ta'lim: adolatli va teng jamiyat sari — Muxamedjanova D. Green-eco.uz maqolasi [green-eco.uz](#)
8. INCLUSIVE TEACHING: A PARADIGM THROUGH MUSIC — Ioannidi V., Samara E. European Journal of Education Studies [oapub.org](#)
9. Inclusive music education: The potential of the Dalcroze approach for students with special educational needs — Sutela K., Juntunen M.-L., Ojala J. Approaches: An Interdisciplinary Journal of Music Therapy [journals.qmu.ac.uk](#)
10. Inclusive Music Classrooms and Programs — Jellison J.A. The Oxford Handbook of Music Education, Inclusive Music settings [ouci.dntb.gov.ua](#)